

**SİLİFKE KALESİ KAZISI
TÜTÜN LÜLELERİ
(2011-2019)**

Halil SÖZLÜ

© Copyright 2020

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-7106-91-7

Kitap Adı

Silifke Kalesi Kazısı Tütün Lüleleri
(2011-2019)

Yazar

Halil SÖZLÜ

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Sayfa Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

HIS003000

DOI

10.37609/akya.1908

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Silifke, Akdeniz Bölgesinin ve Mersin'in tarihi, kültürel ve tarımsal değerleri bakımından önemli ve güzel bir ilçesidir. Mersin'i Konya'ya bağlayan ana yol üzerinde bulunması da jeopolitik olarak hassas bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Tarihi M.Ö III. yüzyıla kadar uzanan kent, bünyesinde birçok kültürel miras barındırmaktadır. Geçmişte Seleuceia, Seleucia, Selefke, Salukiye gibi isimlerle anılan şehir, en son Silifke adını almıştır.

Silifke Kalesi'nde kazı çalışmaları 2011 yılında başlamış olup günümüzde devam etmektedir. Silifke şehri kadar köklü bir tarihe sahip olan kale, Kilikya bölgesindeki önemli savunma yapılarından birdir. Bir Ortaçağ yapısı olan kale günümüze ulaşan plan ve mimari özelliklerine Bizans döneminde kavuşmuştur. Roma, Bizans, Karamanoğulları ve Osmanlı döneminde aktif olarak kullanılan kalenin içerisinde Karamanoğulları döneminde inşa edilmiş olan ve Evliya Çelebi'nin de Bayezid Camii olarak bahsettiği bir cami bulunmaktadır. Evliya Çelebi ayrıca kalenin 23 burcunun bulunduğunu ve kalenin içerisinde de 60 evin olduğunu söylemektedir. Yapılan arkeolojik kazılar neticesinde cami ortaya çıkarılmış, 60'tan fazla mimari mekân olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Silifke Kalesi'nde su maksemelerinin bulunması da bölge kalelerinde olmayan bir özelliktir. Su dağıtımını yapan bu mimari yapılardan Silifke Kalesi'nde iki adet bulunmuştur.

Çalışmamızda 2011 – 2019 yılları arasındaki kazı çalışmalarında bulunan lüleler incelenmiştir. Lüleler, malzeme, form, teknik, bezeme, hamur rengi ve özellikleri bakımından birbirinden farklı örnekler ele alınarak kitabın katalog bölümünde tanıtılmıştır. Daha sonra kendi içinde ve Anadolu'da diğer kazılarda bulunan benzer örneklerle karşılaştırarak değerlendirme yapılmıştır. Bu çalışmayla, Silifke Kalesi'ndeki lüle varlığı hakkında yorum yapılabilmesi ve lülelerin kalenin tarihiyle aynı tarihsel sürece sahip olup olmadığı hakkında bir değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır.

Öncelikle akademik hayatım süresince destek olan, bilgi ve tecrübesiyle beni yönlendiren ve kendisinden çok şey öğrendiğim saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ali BORAN'a şükranlarımı sunarım. Silifke Kalesi'ndeki kazı dönemleri boyunca ekipte yer alan, kazı alanında buluntuların gün ışığına çıkarılmasını sağlayan işçilere, laboratuvarında buluntuların temizlenmesi ve kayıt altına alınmasında emeği geçen öğrencilerimize teşekkür ederim.

Bilimsel kazı çalışmalarına izin veren ve maddi destek sağlayan Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü başta olmak

üzere, Mersin Büyükşehir Belediyesi'ne, Adana Büyükşehir Belediyesi'ne ve Silifke Kaymakamlığı'na katkılarından dolayı şükranlarımı sunarım.

Kitabın hazırlanmasında çok gayret gösteren, emek ve özverilerini yadsıyamayacağım öğrencilerim Saliha KARAGÖZ ve Sultan EREN'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Hayatım boyunca hep yanımda olup destek veren ve dualarını eksik etmeyen annem Ayten SÖZLÜ ve babam Mehmet SÖZLÜ'ye minnettarlığın ötesinde çok şey borçluyum.

Eşim, Esin AVŞAR SÖZLÜ, kızım İdil SÖZLÜ ve oğullarım Mehmet Akif ile Bilgehan SÖZLÜ'ye çalışmam boyunca bana ilham ve güç kaynağı oldukları için çok teşekkür ederim.

Halil SÖZLÜ

Mersin-2020

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. TÛTÛNÛN TARİHÇESİ	15
3. TÛTÛN LÛLELERİNİN TARİHÇESİ	19
4. OSMANLI DÛNEMİ TÛTÛN LÛLELERİ	23
5. SİLİFKE KALESİ KAZISI LÛLELERİ	31
5.1. Yuvarlak Çanaklı LÛleler	31
5.2. Basık Yuvarlak Çanaklı LÛleler	69
5.3. Silindir Çanaklı LÛleler	104
5.4. Karinalı Çanaklı LÛleler.....	110
5.5. Dikdörtgen Çanaklı LÛleler	117
5.6. Çokgen Çanaklı LÛleler	119
5.7. Sadece TÛteklik Kısmı Saęlam Kalan LÛleler	120
6. DEğERLENDİRME	145
6.1. Tipoloji.....	145
6.1.1. Yuvarlak Çanaklı LÛleler	146
6.1.2. Basık Yuvarlak Çanaklı LÛleler	148
6.1.3. Silindir Çanaklı LÛleler	149
6.1.4. Karinalı Çanaklı LÛleler.....	151
6.1.5. Dikdörtgen Çanaklı LÛleler	153
6.1.6. Çokgen Çanaklı LÛleler	153
6.1.7. Sadece TÛteklik Kısmı Saęlam Kalan LÛleler	153
6.2. Hamur Renkleri	154
6.3. Teknik.....	154
6.4. SÛsleme	155
6.5. Yazı - MÛhÛr.....	159

7. SONUÇ	161
8. ÖZET	163
9. ABSTRACT	166
KAYNAKLAR.....	169
TABLolar	177

KAYNAKLAR

- ALPTEKİN, Mehmet, *Silifke’de Eski Türk İnançlarının İzleri*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2007.
- ANONİM, Evliya Çelebi Tam Metin Seyahatname, C.9, İstanbul, 1993.
- ARSEVEN, C. Esat, “Lüle”, Sanat Ansiklopedisi, Cilt:2, İstanbul, 1950, s.1130.
- ASLAN, İzzet, *Silifke Tarihi*, Adana, 1998.
- AYHAN, Gökben, *Başur Höyük Kazısı Lüle Buluntuları*, XII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyum Bildirileri, 14-16 Ekim 2009, Pamukkale: Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Yayınları:1,2010, s.49-57.
- _____, *Çeşitli Müzelerde Bulunan Örnekleriyle Osmanlı Lüleleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2006, s. 156-165.
- _____, *Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2011.
- _____, “Lülelerde Görülen Kuş Figürleri Üzerine Bir Araştırma”, Sanat Tarihi Dergisi C.XXIV, S. 1, İzmir, 2015, s.1-21.
- BAKLA, Erdinç, *Tophane Lüleçiliği Osmanlı’nın Tasarımındaki Yaratıcılığı ve Yaşam Keyfi*, İstanbul, 2007.
- _____, *Tophane Lüleçiliği*, Antik A.Ş Kültür Yayınları:9, İstanbul, 1993.
- BARAM Uzi, “Notes On The Preliminary Typologies of Production and Chronology For The Clay Tobacco Pipes of Cyprus”, *Report of The Department of Antiquities Cyprus*, Kıbrıs, 1995, s. 299-309.
- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türkiye Devleti’nin Dış Siyaseti*, Ankara, TTK Basımevi, 1973.
- BEAUFORT, F., *Karamania Or A Brief Description Of The South Coast Of Asia Minor And Of The Remains Of Antiquity*, London, 1817.
- BERGE, Sinan, *Hoşap Kalesi Kazısı Tütün Lüleleri*, Van yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van 2020.
- BEAN, George Ewart -Terence Bruce Mitford, *Journeys in Rough Cilicia 1964-1968*, C. 102, Wien, 1970.
- BIKIC, Vesna, *Tobacco pipes from the Belgrade Fortress: context and Chronology*, (Editör: Dennis Gallagher and Peter Davey), Journal Of The AcademieInternationale De La Pipe, V.5, 2012.
- BORAN, Ali- KULAZ, Mehmet, “Eski Van Hüseyin Paşa Külliyesi Kazısında Çıkan Seramik Buluntular”, IV.Orta çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 24-27 Nisan Van, 2000, s.31-35.
- CANTAY, Gönül, “Edirne Sarayı Kazısı Lüle Buluntuları”, VIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, 26-28 Nisan 2004, Sakarya, 2005.
- CATE, Philo Hendrik Jan Houwink Ten, “The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera During The Hellenistic Period”, *E.J. Brill*, 1965, s.17-33
- CENGİZ, Aysun, *Edirne Yeni Saray Kazılarında Ele Geçen Lüleler*, Ankara, 2011, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÇELİK, Şenol, *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584)* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1994.

- _____, "Silifke", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2009, C.37, s. 200-202.
- ÇİFTÇİ, Ali, *Millî Mücadele Döneminde Mersin ve Havalisinde İz Bırakanlar*, Mersin, Uyum Ajans, 2002.
- DAGRON, Gilbert – FEÏSSEL, Denis, Antonie Hermary, Jean Richard, Jean-Perre Sodini, *Inscription de Cilicie*, Monographies 4, Paris, 1987.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1969.
- DOĞANAY, Müzeyyen, Tarsus Müzesi'nde Bulunan Lüleler, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2019.
- DURUGÖNÜL, Serra "Kilikia Kulelerinin Tarihteki Yeri", *Arkeoloji Dergisi*, III, İzmir 1995, s.197-202.
- EDWARDS, Robert W., *The Fortifications of Armenian Cilicia*, Washington 1987.
- ERDOĞAN, Aysun Kübra, *Mardin Müzesi'nde Bulunan Lüleler*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.
- EVELY, D., *Clay Tobacco Pipes From The University of Crete Medical Faculty*, *The Annual of the British School at Athens*, No:83, Great Britain, 1988.
- EYİCE, Semavi, (*Alfred Friendly, Beaufort of the Admiralty, The Life of Sir Francis Beaufort, 1774-1857* [London: Hutchinson a. Co. Ltd., 1977].) Kitap Tanıtımı. *Belleten XLVI* 183 (1983).
- FINDIK, Ebru Fatma, *Ay Işığında Tütün Seronomisi-Osmanlı Kırsalında Tütün Kullanımının Kanıtları: Aziz Nikolaos Kilisesi Kazıları Lüle ve Nargile Buluntuları*, *Cedrus IV*, 2016, s.373-392.
- GÖKTAŞ, Uğur, *Lülecilik*, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt:5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfının Ortak Yayını, İstanbul, 1994, s.230-231.
- GÜNDOĞDU, Nuri, *Silifke'deki Türk Dönemi Mimari Eserleri*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük, 2019.
- GÜRTÜRK, Sami, *Silifke Tarihi*, Can Matbaa, İstanbul, 1980.
- HAYES, Jhon, *Excavations on Saraçhane in İstanbul*, Vol:2, *The Pottery*, Princeton, 1992.
- _____, "Turkish Clay Pipes: A Provisional Typology", *The Arkeology of Clay Pipe*, IV London 1980, s. 34-52.
- HUMPHERY, Jay, *The Turkish Clay Smoking Pipes Of Mytilne*, *Society for Clay Pipe Research*, Nesletter 26, 1990.
- HUNGER, H, *Tabula Imperii Byzantini 5 Kilikien Und Isaurien*, *Verlog Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften*, 1. Tell, Wien 1990.
- İNAN, Filiz – Derya Şahin, "Arkeopark – Osmanlı Lüleleri Osmanlı'da Tütün Keyfi", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.18, S.32., Bursa 2016, s.33-54.
- KARAASLAN, Gizem Saldırgan, *Cizre İçkale Kazısı Lüle Buluntuları (2013-2016)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.
- KEİL, Josef – WILHELM, Adolf, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua III: Denkmaler aus dem Rauhen Kilikien*, Manchester, 1931.
- KOCABAŞ, Hüseyin, "Tophane Lüleçiliği", *Türk Etnografya Dergisi*, Cilt:V, Ankara, 1962, s.12-13.

- KUŞOĞLU, Mehmet Zeki, “Bir Zamanlar Çubuk Vardı”, İlgi dergisi yayınları, 1991, s. 33-34.
- LABORDE, Leon, *Voyage De L'Asie Mineure*, Paris, 1838.
- LANGLOÏS, Victor, *Les Ruines De Seleucie Dans La Cilicie-Trachee*, *Revue Archeologique* 15.2, Fransa,1858.
- _____, *Inscription Grecques, Romanies, Byzantines et Arméniennes de la Cilicie*, Paris, 1854.
- MÜLAYİM, Selçuk, *Plastik Sanatlarda Anlatım Biçimleri ve Üslup*, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi, C.III, 1984, s.97-114.
- PEÇEVİ, İbrahim, *Peçevi Tarihi 1*, Kültür Bakanlığı Neşriyat Yurdu,İstanbul,1968.
- PĀANA, Mathias, “*The Castle of Silifke a Neglected Hospitaller Fortification in Cilicia*”, *Castelos Das Ordens Militares*, Lisboa,2013, s.227-251.
- ROBĪNSON, Rebecca, *Clay Tobacco Pipes from the Kerameikos*, *Mitteilungen des Deutschen Archaeologischen Instituts Athenische Abteilung*, 1983, s.265-285.
- _____, *Tobacco Pipes Corinth and Athenian Agora (plates 33–64)*”, *Hesperia*, 1985,Vol.54, pp.149–203.
- SAĞCAN, Kamile, *Bitlis Kalesi Kazısı Tütün Lüleleri (2011-2015)*,Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2019,
- SAKAOĞLU, Necdet, “*XVII. Yüzyılda Tütün Haram, İçenler İdamlık ve Cehennemlikti*”, *Ehlikeyfin Kitabı*, Kitabevi, İstanbul, 2003, s.285-300.
- SEVGEN, Nazmi, *Anadolu Kaleleri*, Ankara 1959.
- SHAPIRO, Anastasia, *Ottoman Clay Tobacco Pipes and NargileHeads from the FlourMills in the RidwanGardens*, Akko, Atigot 87, 2016.
- STANAEVA, Magdalena, *La Collection de pipesdu Varna*, *BulletinDuMuseeNational de Varna*, Tome, VII (XXIII), 1972.
- STRABON, *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV)*, Çeviren: Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000.
- ŞİKARİ, Karamanname, Hazırlayanlar: Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu, İstanbul, 2005.
- TANRIVEREN, Fatih Mehmet, *Konya ve çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Kültürüne Ait Etnografik Objeler*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2015.
- TEKİNDAG Şahabeddin, “Silifke”, *İslam Ansiklopedisi*, C.10, İstanbul, 1993, s.643-648.
- _____, “Silifke”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, S.2, İstanbul 1972, s. 141-152.
- TEXIER, Charles, *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi III*, Çeviren A. Suat, Ankara 2002.
- UÇAR, Ahmet, *Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyılda Silifke*, İstanbul, 2009
- UĞUR L.- ATEŞ M. Kemal- SAĞDUR B., *Silifke Dergisi*, Adana, 2011.
- WALİD Ali Khalil - IRİNA Rudolfovna Gusach, *The Collection of Ottoman Tobacco Pipes from Azov Museum-Reserve in Russia*, *Journal Of The General Union Of Arab Archaeologists*, 3, Cairo, 2018, s.227-261.
- WIENER, Wolfgang Müller, *Burgen derKreuzritter, im Heiling Land, auf Zypren und in Der Agais Aufnahmen van A.F.Kersting*, *Deutsher Kunstuerlag* München Berlin.
- YALÇIN, Ayhan, *Geç Devir Osmanlı Silifkesi (1860–1904)*, Taşucu Belediyesi Yayınları, Silifke, 2004.
- YALGIN, Ali Rıza, *Tütün Lüleleri*, Halk Bilgisi Haberleri Mecmuası, 10 (117), 1941, s.194-199.

- YENER, Azize, *Tütün Lüleleri ve Antalya-Kaleiçi'nde Bulunan Örnekler*, Arkeoloji ve Sanat, Sayı:119, 2005, s.94-113.
- YENİŞEHİRLİOĞLU, Filiz, Tekfur Sarayı Çini Fırınları Kazısı 1995-2001. 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 27-31 Mayıs 2002 Ankara, 2003, s.329-344.
- YILMAZ Aliye, Bitlis Kazısı'nda Ortaya Çıkarılan (2004-2008) Tütün Lüleleri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2010.